

Cell- och vävnadsförändringar i livmoderhalsen, papa och HPV

26.9.2017; uppdaterad 5.3.2020

Livmoderhalscancer förekommer mest hos kvinnor i fertil ålder. När du kallas till screening för livmoderhalscancer, delta! Det är det bästa sättet att hitta förändringar som med tiden kan bli elakartade. Med hjälp av screening förebyggs över 80 procent av livmoderhalscanceren.

Delta i screeningen – det är för ditt bästa!

De riksomfattande massundersökningarna för att förebygga livmoderhalscancer inleddes i Finland redan i början av 1960-talet. Screening är viktigt, för genom att behandla ett eventuellt förstadium som har hittats i screeningen kan man förhindra att själva canceren utvecklas.

Kvinnor i åldern 30–60 år kallas till riksomfattande screening med fem års intervall. I vissa kommuner screenas också 25 eller 65 år gamla kvinnor. Kvinnor under 25 års ålder behöver inte screenas, men det har klarlagts att screening av kvinnor som är äldre än 65 minskar förekomsten av och dödligheten i livmoderhalscancer.

För screeningen kan man använda ett gynekologiskt cellprov som tas från livmodertappen med en bomullssticka (papaprov) eller ett HPV-test. HPV är humant papillomvirus. Screeningsvaret skickas hem per post.

En behandlad förändring innebär ökad cancerrisk ännu 20 år efter behandlingen;

därför är det viktigt att delta i screeningen också efter behandlingen.

HPV-infektion har samband med cellförändringar i livmoderhalsen

Infektion med humant papillomvirus (HPV) är den centrala och viktigaste bakgrundsfaktorn till livmoderhalscancer: HPV finns nästan alltid i cancervävnad i livmoderhalsen. Man har identifierat över 80 HPV-typer och en del av dem har visats ha en stark korrelation med livmoderhalscancer och dess förstadier. HPV påvisas med HPV-test.

Många andra faktorer vid sidan av HPV-infektion påverkar utvecklingen av förstadier till cancer och risk för cancer, till exempel samlag från tidig ålder och många sexpartner. Också rökning, läkemedel som försvagar immunförsvaret, HIV-infektion och andra gynekologiska infektioner såsom klamydia ökar cancerrisken.

Största delen av HPV-infektionerna läker spontant. Speciellt hos unga kvinnor läker upp till 90 procent av HPV-infektionerna spontant inom några år. En långvarig HPV-infektion ökar risken för att förstadier till cancer ska utvecklas.

HPV-vaccinet med i vaccinationsprogrammet år 2013

I Finland inledde man ett HPV-vaccinationsprogram för flickor i 11–12 års ålder hösten 2013. Under de första åren vaccinerade man flickor ända upp till 15 års ålder.

Vaccinationen bör ges till ungdomar före deras sexdebut.

Det finns tre HPV-vaccin som inverkar på de viktigaste av HPV-typerna som medför stor risk. HPV-typerna 16 och 18 orsakar cirka 70 procent av livmoderhalscanceren.

Hos unga kvinnor som inte tidigare har haft en HPV-infektion förebygger vaccinet 93–100 procent av de höggradiga förstadieförändringar (höggradig skivepitelförändring, HSIL) som orsakas av vaccinets HPV-typer.

Det skulle vara nyttigt att vaccinera också pojkar både med tanke på gruppimmuniteten och för att minska förekomsten av vissa former av cancer, till exempel anal-, penis- och svalgcancer (THL:s (Institutet för hälsa och välfärd) rapport 28/2011).

Riksomfattande screening behövs trots vaccinen, eftersom vaccinererna förebygger endast vissa typer av HPV-infektioner.

Gynekologiskt cellprov (papaprov och/eller HPV-test)

En läkare eller en sjukskötare som utbildats i provtagning tar cellprovet. Provtagningen gör inte ont, men ett litet nyp kan kännas. Efter undersökningen kan det komma litet brunaktig flytning.

Vid normalt provsvar är fem års screeningsintervall tillräckligt. Om det i cellprovet finns lindriga förändringar eller om HPV-testet är positivt blir kvinnan kallad till ett nytt prov om ett till två år.

Cellprov tas helst inte under mensens eftersom rikligt med blod på provglaset försvårar tolkningen av provet. Graviditet, amning eller en bortopererad livmoder är inte ett hinder för provtagning.

Vidare undersökningar enligt klassificering

Papaprov klassificeras enligt fynd. Om det finns atypiska (onormala) celler i provet, gör man ytterligare undersökningar: beroende på situationen tas ett nytt papaprov eller görs en kolposkopi (undersökning av

livmoderhalsen, slidan och de yttre könsorganen med förstörande optik).

Om man misstänker cancer på basis av cellprovet görs kolposkopin genast.

Förändringens svårighetsgrad avgör behandlingen

Vårdbeslutet görs utgående från klassificeringen av pappaprovets samt kolposkopin och provresultaten i samband med den. Förändringens svårighetsgrad avgör behandlingen

Vid lindriga skivepitelförändringar (LSIL) räcker det nästan alltid med uppföljning eftersom de ofta läker spontant. Vid svåra epitelförändringar (HSIL) bör man ge behandling, eftersom förändringarna sällan spontanläker och det är mera sannolikt att de framskrider.

Cylindercellförändringar i livmoderhalsen behandlas enligt provsvar: vid lindrig cylindercellatypi (AGC-NOS) tas ett nytt prov om 12 månader, kraftig cylindercellatypi (AGC-FN) behandlas med loopbehandling (behandling med en elektrisk slinga) och ytlig cancer i livmoderhalsen (adenocarcinoma in situ, AIS) behandlas alltid.

Den vanligaste behandlingen är loopbehandling som görs i lokalbedövning. Vanligtvis behövs ingen sjukskrivning. Målsättningen är att avlägsna hela det förändrade området. Den avlägsnade vävnaden skickas för så kallad histologisk undersökning.

Dessa behandlingar påverkar inte fertiliteten, men kan öka risken för förtidig förlossning.

Cell- och förstadieförändringar i slida och yttre könsorgan

Förstadieförändringar i slidan och livmoderhalsen förekommer ofta samtidigt. Förstadier syns ofta i kolposkopi som har gjorts på grund av avvikande fynd i cellprov. Över hälften av förstadieförändringarna i slidan spontanläker, speciellt de lindriga. Förstadieförändringar i de yttre könsorganen syns i vävnadsprov som tas i samband med kolposkopin. Lindriga förändringar spontanläker ofta inom två år. Vid svåra förändringar används operation eller laserbehandling.

Uppföljning

Alla patienter som har behandlats följs i början upp med HPV-test och papaprov. Eftersom risken för livmoderhalscancer är betydligt förhöjd ännu 20 år efter behandlingen, bör intervallet mellan HPV-testerna eller papaproven inte vara mer än fem år och uppföljningen bör fortsätta under minst 20 år också om patienten då är över 65 år gammal.

Fastän uppföljningsplatsen bestäms enligt lokala direktiv rekommenderar arbetsgruppen för God medicinsk praxis att det första uppföljningsbesöket görs på den behandlande enheten.

Livmoderhalscancer i siffror

I hela världen är livmoderhalscancer den tredje vanligaste cancerformen hos kvinnor, men i Finland den nittonde i ordningen. År 2016 insjuknade 172 kvinnor i Finland. Det förkom 21 fall av cancer i slidan och 104 fall av cancer i de yttre könsorganen. Källa: Finlands Cancerregister.

Risken att insjukna är störst för kvinnor i fertil ålder.

Det är oroande att förekomsten av livmoderhalscancer hos kvinnor under 40 års ålder har ökat sedan slutet av 1990-talet. Samtidigt har deltagandet i de nationella screeningundersökningarna minskat speciellt bland kvinnor i 25–35 års ålder.

Författare

Patentversionen är uppdaterad utifrån Finska Läkarföreningen Duodecims rekommendation God medicinsk praxis av den ansvariga redaktören för patientversionerna **Kirsi Tarnanen**. Texten är granskad av ordföranden för arbetsgruppen för God medicinsk praxis, specialistläkaren i gynekologi och obstetrik **Pekka Nieminen** från HUCS och God medicinsk praxis-redaktören, specialistläkaren i psykiatri, ansvariga sakkunnigläkaren **Tanja Laukkala** från FPA.

Översättningen till svenska är bekostad av **Finska Läkaresällskapet**.

Ansvarsbegränsning

God medicinsk praxis-rekommendationerna är sammandrag gjorda av framstående experter gällande diagnostik och behandling av bestämda sjukdomar. De ersätter inte läkarens eller annan hälsovårdspersonals egen bedömning av vilken diagnostik, behandling och rehabilitering som är bäst för den enskilda patienten då behandlingsbeslut fattas.